

5

D. D.

56

Dissertationis Academicæ,

DE

PRAEFECTURA
NAESGARDENSI
DALEKARLIAE,
CONTINUATIO II:DA,

SISTENS

PAROECIAM FOLKÅRNA;

Quam,

Conf. Ampliss. Ord. Philosoph. in Reg. Acad. Upsaliensi,

PRÆSIDE,

MAG. CAROLO FRED.
GEORGII,

Hist. Prof. Reg. & Ord.

PRO GRADU

Publice Ventilandam Exhibit

GUSTAVUS CHRISTIERNIN,

Dalekarlus.

In Auditor. Carol. Maj. d. 5 Junii, 1776.

UPPSALIÆ,

APUD JOH. EDMAN, REG. ACAD. TYPOGRAPH.

noxias & methodum agendi perversam atque ineptam non modo generatini vitare, sed etiam seorsum in caussas inquirendi dicere, cur improbavi hæc taliaque debeant. Ut taceam delectationem innocuam atque suavissimam, quam, in tanta locorum, hominum rerumque varietate observanda, lectors capiunt rerum periti, & ad precipua narrationis momenta, tanquam totidem providentiae Divinae specimina, satis attenti. His narrationibus pariter ac soli natalis amore ductus, opus, ante plures annos ab aliis, tanta cum laude inceptum, continuare institui; quod dum fecero, benignam tuam C. L. censuram mibi expeto, quamvis, quæ mea virium est infirmitas, nihil promittere ausum, quod cum doctis laboribus illorum, qui in hoc argumento ante me sunt versati, comparari queat, nec rarum quidpiam aut inauditum, neque etiam quod solidum suisque absolutum sit numeris valeam adferre: observationes politioribus nempe ingenii reservandas. Nonnulla tantummodo de Paræcia Folkärna, Geographice & Historice spectata, breviter congeffsi, cum plura dare temporis & facultatum habenda ratio vetuerit. Non possum autem quin venerabundo juxta ac gratissimo animo publice collaudem benevolentiam ac facilitatem singularem, qua sui me munieris factum voluit Hedemorens. Pastor ac Praepositus longe dignissimus, Max. Rev. Dom. Doctor PETRUS UGLA, diligentissime elaborata sua mibi aperiendo adversaria, quæ, uti per omnem argumenti, cuius ipse telam perbonorifice est exorsus, ambitum se diffundunt, ita mibi, Folkärnenses peragranti tratus, iter monstrarunt tutissimum.

I. N. I.

C A P. V.

DE PAROECIA FOLKARNA.

§. I.

Folkärna intra limites Dalekarliae sita parte sua septentrionali terminatur Parœcia Garpenberg; occiduum claudunt latus Parœciae Hedemora & Grytenäs, versus meridiem adjacent Noreberg, Möklinta & Fernébo; & ad orientem proxima est Parœcia Byy. Ea est Nostræ amplitudo, ut a meridie ad boream ad duo millaria se exporrigat, ab ortu ad occasum milliarii habeat sesquiplum. Pertinet, qua civile regimen, ad Praefecturam magni Cuprimontis, qua Ecclesiasticum, ut in Dalekarlia omnes, ad Provinciam Westmanniæ, cuius etiam limites attingit. Ab urbe Episcopali septem milliariis demto quadrante distat, quemadmodum a Stockholmia 16. a Fahluna 7. ab Hedemora 2. cum $\frac{1}{2}$ & a Sahla $3\frac{3}{4}$. abest millaria. Præter plurima propitiæ naturæ munera, quibus Folkärnensis Parœcia alii nulli vel in Dalekarlia, vel in Westmannia cedit, ea se commendat Nostra situs amœnitate, ut vix alibi locorum jucundiori imagine spectantium oculi satientur. Unde suum Nostra traxerit nomen, qua de re alii aliter sentiunt, haud facile dixerit: ceterum magni non adeo referre arbitratus. Non adtinet refellisse commentitiam vulgi fabellam de pullo equino (*fole*); ajunt nempe, orta inter Parœcos dissensione de loco ad templum extruendum idoneo; his pro ripa amnis Dalekarlici australi, illis pro boreali pugnantibus; nescio quomodo inter illos convenisse, equulo effreno litis decisionem ita committendam

tendam, ut ubi libero cursu, ut solent, huc illuc vagans constitisset, ædem suam erigerent; & cum ille tandem fessus in quadam palude (*kårr*) restiterit, hinc Paræciae inditum nomen, quasi *Fole-Kårr*. Sunt etiam, qui a *Folkungis*, quos hic habitasse credunt, dictam putent; quorum tamen sententia nominis quadam similitudine magis quam rerum monumentis niti videtur. Ad rem potius esse diceres, quod Ampliss. HULPHERS in *Itin. Dalec.* p. 7. ex opinione incolarum interpretetur derivari nostræ adpellationem a *fiol*, particula nostratibus olim frequentata & in verborum compositione multitudinis notionem habente, & *Tiarn*, antiquis *Tiorn* plur. *Tiarnir*, nota voce; ut sic *Folkárna* denotaret regionem paludibus abundantem. Quæ nomenclatio licet ad soli naturam valde sit adtemperata, utpote quod in nostra Paræcia præ ceteris palustre & uliginosum reperitur, nihil tamen certi in re obscura, nec momentosa, ausim pronuntiare. Ævo GUSTAVI I. diætam fuisse *Folckare-Sokn* crederes ex relatione ER. GE. TEGEL. Hist. GUST. I. Tom. I. p. 18. nisi *Folkárre Sokn* a coævo Com. BRAHE in H. Gust. M:scr. efferretur.

§. II.

Frequens lacubus est Paræcia, & id quidem ita ut singulis pagis sui fere sint; quorum tamen plurimi per angustis finibus clauduntur. Primum locum qui inter eos tenet, *Besningen* dictus, dimidium milliarii longitudine & quartam ejus partem latitudine æquat. Dalikus albis, qui æquabili aquarum tractu, nullo hic torrente nec cataracte vehemens, Paræciam ab occidua ad ortivam plagam interluit, hunc etiam lacum perlabitur, suasque undas, quas lacubus *Kungsgårds-Gåders* & *Öljön* ante impertiverat, altero ad boream flexo brachio, admiscet aliis lacubus, ut sunt *Bol-Dicka-Fors-Sjön*, *Åsekarn* &c. pagis adjacentibus pulcherrimum ubique præbens adspectum & cursu hinc in Byensem

ensem Parœciam tendens. Ad pagos *Pellebo*, *Haltarsbo*, *Mesta*, *Grubbo*, *Tiärna*, *Brovaln* &c. parvi etiam, juxta tamen ut plurimum piscoſi, sunt lacus. Ad *Besningen* quod adtinet, illum arctioribus olim stetisse ripis, monumenta non desunt, quæ indicent; cum enim lacus *Silian Dalekarliæ* effoderetur, nec aqua exitum lapsu celeri haberet, heic restitisse fertur, unde voraginibus submersos, qua magnam partem, adjacentium pagorum fundos docent *Tabulæ Censuiales* anni 1600. Piscium, quorum heic affatim est, species maxime sunt: *Perca Aborre*, *Lucius Gådda*, *Lacaretus Sik*, *Albullia Siklöga*, *Brama Braxen*, *Rutilus Mört*, *Alburnus Löga*, *Carasius Ruda*, *Lucioperca Gös*, *Angvilla Åbl*, *Lota Lake*, *Salmo Lax*, *rariſſimus* &c. Amnes etiam habet Parœcia complures, in quibus capturas incolæ exercēt piscium. Neque fontibus deſtituitur, aquam cum mineralē, tum puram ferentibus: & est fons medicatus præcipuus ad lacum Besningen in prædio Pastoris, cuius aqua, ab Experientissimo D. Doct. Blom explorata, communia præ ſe fert acidulæ indicia, quam etiam multis ad recuperaſſandam, sanitatem profuſſe compertum est. Ad pagum *Backa* fons purus aquam habet copiosam & optimam; præter plures, quos singulos enumerare non vacat.

§. III.

Prädia integra, quæ ad Parœciam referuntur, numero sunt 63 $\frac{1}{4}$. Inter hæc 59. sunt vectigalia *Skatte*; 4 $\frac{7}{10}$, fiscalia *Krono*; & $\frac{5}{10}$ metalico libera *Bergsfrälje*.

Kungsgården primum in illis locum suo quodam jure occupat, tam quod amoenissimum habeat situm, agros & prata eximia; silvam sufficientem & piscaturam optimam, quam quod in patriis monumentis per aliquot retro secula haud sit incelebris. Pervetustum autem esse hoc prædium vel id fuerit argumento, quod quis habitaverit primus haud sciatur. Sedes olim Episcopalis, vel inter bona Episcopi

Men-

Mensalia, quod ajunt, fuisse fertur. Hodie in domicilium Legato Chiliarchæ Legionis Westman: adsignatum & donatum est.

Prædium Pastori concessum, a templo versus meridiem situr, agri & prata nec non aquæ fere cingunt; terminatur amne Dalico & lacu Besningen, prædio *Kungs-gården*, sede Comministri, præd. *Jäder & Lund*. Ager non admodum spatiösus, quippe qui ultra 12. vel 14. non continet jugera; prata 40. ad 50. dant vehes sceni; silva ad usum suppetit; pascua contra nec sufficiunt, nec optimæ notæ habentur. Prædium a fisco Regio donatum quotannis dat carbonum 29. Crates (*figar*) & paulo amplius. Ædificia, paucis exceptis exstruuntur a Parœcis, ad decretum Commiss. Regiæ, ut dicitur, d. 5 Apr. 1687, cui subscripserunt Gubernator Provinciæ GUST. DUVALL. & Episcopus Arof. CAROL. CARLSSON. Hac simul occasione stati Pastoris reditus ex Parœcia sunt ordinati; frueretur nempe decimarum tertia parte ex frumento cujuscunque generis, ut sunt siligo, triticum, hordeum, avena, &c. ut & decimis a lupulo, lino, canabæ &c. Praeterea decimus quisque agnus Pastori ex decreti præscripto cedit, & pro singulis vaccis marca butyri quotannis datur; pecunia adhæc Paschatis tempore solvenda, (*Påskpenningar*) ora scil. Argentea annuatim ab omnibus sacram cœnam celebrantibus; qui nummi hodie ex Constitutione Regia d. 8 Maii 1688. colliguntur in examinibus domesticis, aut per aliquem a Pastore delegatum. Nummi oblatitii (*Offerpennigar*) 16. oræ Cupræ a singulis familiis, jam Pastori solvuntur, loco plaustrî lignorum. Ab opificibus datur thalerus cum 16. oris cupr. in baptismo & benedictione nuptiali tantundem, nec non loco Testamenti infantum & juniorum; sed patre vel matre familias demortuis, vacca una, si sex habuerit domus, per modum tributi funeralis Pastori debetur, & illa quidem 18. vel 15. Thal. Cupr. redimenda.

Paupe-

Pauperiores & inquilini operam unius diei Pastori loco redditum præstant. Ab officinis aliquantum datur ferri rudioris (*Tackjärn*), in singulos annos ad duo circiter pond. nautica. Frumenti tonn. 16. annuatim Pastori nomine surrogati (*Wederlag*) tribuuntur, qui reditus nititur commutatione a GUST. I. Gl. Mem. facta, & in rationibus publicis annorum 1557. ad 1560. titulo compensationis amissæ collectionis pro hospitiis sacerdotum publicis (*Landtgille*) invenitur notatus; cumque ex actis Archivi Cameræ Regiæ eluceret, hostimentum hoc ante centum ab isto tempore annos a Pastoribus Folk. fuisse perceptum, sententia tribunalis Regii pro vindicandis fiscalibus bonis (*Reductions Commission*) & hanc subsecuta confirmatio Regia d. 25 Martii 1684. istum illis redditum ab omni revocatione præstitit immunem ^{a)}.

F f

Se-

^{a)} Temporis, quo circumscribimus, exiguitas, non permittit nobis nisi per breveum Pastorum Folk. catalogum exhibere, qualem ex Annali bus Templi excerpimus,

HEMINGUS OLAI. a 1419. dein Præbendatus Arosiensis 1475.

JOHANNES.

PETRUS.

MICHAËL MICHAËLIS Abavus Maternus Episcopi Iesp. Svedbergii.

HANS.

VINCENTIUS PETRI, antea Pastor Sverdliensis. Synodo sacerdotum de abroganda Liturgia subscriptis a. 1579.

INGEMARUS OLAI, Copingenensis; Synodo Upsaliensi interfuit atque subscriptis a. 1593.

PETRUS MICHAËLIS, Vestmannus, munus adiit a. 1628. fatis concessit a. 1649.

ANDREAS SCHEDVIENSIS, huic in munere succedens a. 1651. ob. a. 1652.

NICOLAUS JONÆ FLODÆUS Pastor a. 1653. ob. a. 1677.

JOHANNES ERICI HOLLSTENIUS Pastor designatus a. 1679. e vita migravit a. 1685. ætat. 61.

ANDREAS OLAI HESSELIUS natus a. 1644. Sacris ordinibus initiatuſ a. 1676. Pastor constitutus a. 1686. mortuus Die 28. Apr. a. 1700.

MAG. DANIEL NORLIND, natus 1662. post suscepſam a. 1687. peregrinationem, Laurea Magisterii redimitur ordine primus a. 1691.

Sedes Comministri, juxta fundum Pastoris posita,
 Ædituo antea fuit attributa, unde etiam Comministri non-
 nulla ejus munia obire, & quotannis tonnam filiginis &
 hordei cum dimidia eidem persolvere tenentur. Anno
 1653. amplificatum fuit aliquantum hoc Sacellani sala-
 rium accessione parvuli fundi nomine *Riset*, a Paroecia
 emti, qui & anno 1675. d. 16 octobr. in Judicio terri-
 toriali in perpetuum sedi Sacellanorum est adjunctus: sil-
 va huic ad ligna cædenda sufficit, ager 5. ad 6. tonnas
 sparsi frumenti capit; vehes foeni 4. prata reddunt; Re-
 ditus

Pastor. Legionis Dalekarlicæ a. 1692. Pastor Folk. a. 1700. eodem
 anno Sacre Reginæ Maj:ti a Sacris. Pastor Eccl. Riddarholmensis
 a. 1708. Pastor ad Æd. S:æ Clara a. 1710. Superintendentis Ca-
 rolostadensis a. 1716. Episcopus Strängnæsis a. 1717. Theol.
 Doct. a. 1719. obdorunivit a. 1728.

JACOBUS JOHANNIS MONTELIUS natus a. 1634. ad Academiam Upl.
 accessit a. 1662. Notarius Consistorii Arosiensis a. 1663. Sacel-
 lanus Folk. a. 1667. unanimi demum ecclesiæ suffragio munus i-
 bidem Pastoris suscepit a. 1701. vita excessit d. 28. Dec. a. 1702.

Mag. NICOLAUS WALLVIK natus a. 1664. Philosopher Magist. Upl.
 a. 1684. vic. Notarius Consistorii Arosiensis a. 1686. Past. Folk.
 a. 1703. mortuus a. 1718.

Mag. ISAACUS HELLENIUS, natus in Paroec. Wenjæ d. 11 Jan. a. 1683.
 Promotus Magist. a. 1713. Sacris Ordinibus susceptis a. 1714.
 Comminister Dingtunensis & Vic. Past. Past. Folk. a. 1720. ubi
 obiit die 9. Aprilis a. 1728.

Mag. MATTHIAS FERNSTEN in Par. v. Fernebo natus a. 1668. Stu-
 diosus Upl. a. 1708. Laurea donatus a. 1719. Sacrum adiit
 Ministerium a. 1721. eodemque anno Sacerdos. Templi Cathedra-
 lis Arosiens. Oeconomus a. 1729. Past. Folk. obiit 1739.

Mag. JOHANNES WULFF Natus a. 1698. Albo Acad. Upl. inscriptus a.
 1708. Promotus Magister a. 1725. Sacris ordinibus susceptis a.
 1728. Sacellanus Arosiensis secundus constituitur a. 1729. Pri-
 nius a. 1732. Pastor Folk. a. 1741. Präpositus a. 1753. vita
 excessit d. 30 Oct. a. 1756.

Mag. GUSTAVUS CHRISTIERNIN Hodierius Pastor & Präpositus Fol-
 kärnensis, Paren's mens dilectissimus quem diu vivere, valere, vi-
 gere jubeat Deus O. M.

ditus Comministro a Paroecia constituti & anno 1687. confirmati sunt ex quadrante (*Fjärding*) frumenti ab una- quaque familia; tribus marcis cupreis numeratae pecuniae; cibariis collectis (*Matskott*) h. e. paululum carnis, panis, candelarum, lini &c. Tantum etiam foeni accipit, quantum ulnis bis excipi potest (2. *kåmsor*) & ex testamentis mortuorum quantum tertiae parti æquat pecuniae Pastori legatae. Ferri quoque nonnihil fodinæ largiuntur, & in- quilini operam præstant unius diei; a Pastore denique 9. tonnæ frumenti, nempe siliquinis 6. & hordei 3. illi penduntur b).

F f 2

Scho-

b) *Comministrorum quoque Seriem, qualem possumus, sistamus*
per est.

JONAS OLAI ORRE Sacellanus erat Folk. & Grytenäs a. 1593. cum concilio Upsaliensi subscriberet. Intercedente Socero INGEMARO OLAI ab Episcopo Aros. BELLING constituitur primus Pastor in Grytenäs a. 1616. mortuus 1637.

ISAACUS INGEMARI, Filius Pastoris INGEMARI OLAI, Sacellanus 1606. Castrensis deinde Concionator bello in Livonia & Borussia gesto interfuit. Pastor Hubboënsis post redditum constitutus, & cum ista Paroecia Theologizæ Lectoribus Gymnasii Aros. in Præbendam, ut loquuntur, cederet, translatus ad Par. Odensvi, ubi diem obiit a. 1642.

ANDREAS OLAI, Kärrboënsis, ordinibus Sacris initiatus a. 1612. eodem anno Comminister Folk. designatus, mortuus a. 1647.

JOHANNES PETRI FOLKERUS Comminister a. 1647. ad Pastoratum Björkstadiensem vocatur a. 1666. Sed celeri abreptus fato munus adire non potuit.

JACOBUS JOHANNIS MONTELius. vid. Ser. Paft.

GUSTAVUS ELSRTÖM nat. a. 1668. Comminister Folk. a. 1701. ob. a. 1708.

LAURENTIUS FORSELius natus a. 1671. Cursor Consistorii Arosiensis a. 1694. ad Sacrum ministerium consecratus a. 1695. & adjunctus Pastoris v. Ferneboënsis. Comminister Folk. a. 1710. ibique ob. a. 1736.

JACOBUS GODENIUS natus a. 1703. Sacros adiit ordines a. 1726. Adjunctus in Haraker & dein Paedagog. in Orsa. Comminister Folkärn. a. 1736. Pastor in Medaker a. 1747. Hodieñ. Pastor & Præpositus in Björskog meritissimus inde ab anno 1761.

Scholam Folkärnensem, ut in cognata materia, paucis etiam tangamus. Rex gl. m. CAROLUS XI. subiectissimis incolarum precibus id dedit, ut a. 1693. d. 14. Dec. 12. frumenti tonnæ Pædagogo sustentando quotannis destinarentur, negotium curante Provinciæ Gubern. NICOLAO GRIPENHIELM, & isti insuper salario tres annuæ Collectæ addebat. In præcipuis Christianæ religiosis capitibus, nec non arte scribendi ac computandi, solitis scholarum intervallis, sub inspectione Pastoris, juniores informantur. Ipsi Pædagogo hodie domicilium nullum est; postquam, quod ante incolebat propter divisorium *Lund*, ædificium dirutum est ac venditum, c).

§. IV.

LAURENTIUS PETRELius Römfertunensis natus d. 14. Dec. a. 1696. Sacerdotali officio suscepto a. 1721. adjunctus Past. in Engsön. Commiñist. Kárrboënsis. a. 1723. Cominin. Folk. a. 1749. obiit a. 1761.

Olaus RAMSTRÖM Natus a. 1705. Collega Scholæ Salensis a. 1736. Sacris initiatuſ a. 1737. ad Fodinam Salensem argenteam Concionator a. 1745. Commiñister Folk. a. 1762. obiit a. 1768.

JACOB LUNDBERG natus - - Adj. Patri Pastorii Parœc. Åbl. Adjunct. postea Pastoris in Särna. Sacellanus Par. Kihla a. 1758. & Com. Folk. a. 1768. obiit a. 1773.

ISAACUS LUNDBERG. Hodierius Commiñister Laudatissimus.

c) Pædagogi fuere sequentes:

ERICUS BOECKIUS natus a. 1659. Pædag. Folk. a. 1693. ob. a. 1715.

ANDREAS MELANDER. huic in officio & matrimonio successit a. 1716. mortuus a. 1736.

JACOBUS FUNK Pædag. a. 1737. Cominin. in Fläckebo a. 1743. ubi ob. 17 - -

PETRUS MARIN natus a. 1684. Pædagog. 1743. obiit 1746.

GABRIEL ARRHUSIANDER natus a. 1717. Pædag. 1746. Sacrum adiit munus a. 1751. Comiñister in Stora a. 1762.

MATTHIAS SELIN natus d. 8. Dec. a. 1714. Sacris initiatuſ a. 1743. Pædag. Folk. a. 1763. anno 1773. mortuo Commiñistro Romfertunensi, ejus loco Paroeciae præfuit.

PETRUS HOFSTADIUS Adj. Past. & Pæd. hodierius. multa cum laude muneriſ ſui curam gerit.

§. IV.

Mesta, prædium Legato Capitanei Legionis Westman. adsignatum, a templo dimidio milliarii abest ad Lacum Besningen; agros habet fertiles, prata & pascua sufficientia atque piscandi opportunitatem.

Domicilia Scribæ militaris (*Munsterkriſtware*) & Decurionum militarum inferiorum (*Förare & Fourier*) ejusdem Legionis pago Nordanö continentur; agri etiam heic boni, prata eximia, silva sufficiens.

Prædium *Ön*, quod ad occidentem a Templo spectat, 23. Crates & 2. Corbes carbonum pendet, atque $13\frac{1}{4}$ operas diurnas præstat. Nobilitatum hoc est prædium possesore antiquo Archiepiscopo GUSTAVO TROLLE, qui in bello inter Dalekarlos, sub GUSTAVO ERICI pro patria pugnantes, & Danos, in hoc velut aſylum confugit, idque vallo & fossis aqua repletis comuniuit. Prata optima sufficiunt, agri, licet non fertilissimi, cultura in tamen uberrime compensant. Post fugam TROLLII prædium publico fisco cessit, quod postea Offic. Ferr. Posſessor Rothovius, tempore Reginæ CHRISTINÆ, emtionis jure cum libertate Metallica ſibi comparavit. Postea censuum prædium (*Skatte*) factum, hodie possidetur a Judice Militari Spectatis. Dom. TÖRNBERG.

Diversorium *Brunnbäck* (*Gäſtgifvaregården*) dimidio milliarii distat a templo, & prædio *Ön* conterminum, fluvio adjacet Daliko, cui, qua ex noſtra in Paroeciam *Grytenås* itur, pontem imposuit posſessor, aquis innatantem (*Flottbro*), 390. circiter ulnarum longitudine, quæ publico annuum vectigal 100. Thaleror. cupr. pender. Diluviis autem vernalibus vehementioribus facile rumpitur & aufertur aquarum impetu, quo imprimis fato A:o 1764. complures in Dalekarlia pontes sunt subruti.

Pugna inter Sviones Danosque celebris, quæ & hoc loco, & ad trajectum *Utsundense* A:o 1521. pugnata est, in Dissertat. Præfecti Metallici D:ni SCHULZE de prædio *Ornås*, & a Sum. Rev. D. Doct. OLAVO CELSIO in Hist. Reg. GUSTAVI I. adeo adcurate legitur perscripta, ut ista repetere, cum addi nihil possit, ducamus supervacaneum. Indicasse sufficerit, permulta ex istius ævi usu arma, tanquam totidem commemorabilis prælia reliquias, aliquot abhinc annis hic loci esse reperta, & inter ea quoque ferreum thoraca, haud procul a nostro *Brunnbäck*.

Diversorium *Lund* ad viam, quæ in Garpenbergen sem regionem tendit, juxta templum versus septentriōnem situm, præter agros prataque, opera & labore possessoris optime exculta, & piscaturam fructuosam, multis insuper commodisque ædificiis est ornatum; fisco publico quolibet anno pendet 96. Crates Carbonum & $1\frac{1}{2}$ operas diurnas. Heic quoque a Judicio Territoriali, quod annuatim bis habetur, incolis nostræ Paroeciae & finitimarum *Grytenås*, *Avesta*, *Garpenberg* & *Byy*, jus dici solet.

Prædium *Isaksbo* amni Daliko & illud adjacet, situ amoenissimo se commendans. Annuo censu pendet 24. carbonum crates. Positum quidem intra terminos Paroeciae *Folkärna*, sed tamen ex sententia Judicis Territorialis anni 1769. a Judicio Legiferi superiori A:no 1771. confirmata, *Grytenåsensi* adjectum. Reliqua Paroeciae prædia in pagos divisa jacent, qui 88. numero sunt, & plus quam 400. familias (*Hushåld*) continent.

§. V.

Progredior nunc ad Templum, quod in medio fere Paroeciae, lateribus & rudioribus etiam faxis extructum, longitudinem intra murum $66\frac{3}{4}$ ulnarum; latitudinem

dinem $17\frac{1}{2}$ & altitudinem $18\frac{1}{2}$ uln. habet. Primordia Templi quæ fuerint ævi injuria nobis subduxit, nec ulli numeri vel alia adparent signa, unde ad ædificationis annum capi possit conjectura; dubium tamen non est, quin inter verutissima hujus provinciæ sit referendum. Fundamenta ejus ad pagum *Dicka* antea iacta fuere, quæ & ibidem hodieque conspiciuntur. Anno 1687. magno auctu ædificium est amplificatum. Ceterum nulla templo sunt prædia adsignata, sed certa summa pecuniæ, quæ in foenore ponitur. Rariora quidem & pretiosa, ad sacros usus, vasa nequit ostentare, ornatus tamen & decorus cultus non prorsus desideratur. In superiori templi parte, quam Chorum dicimus, supra altare organum est pneumaticum, quod 12. habet integros tonos (*Hela stämmor*), pedali, quem vocant, adjuncto. Quæ aram exornat, tabula, celato deauratoque opere decora, Salvatorem Agnum Pascalem cum discipulis comedentem sifit, & præterea aliæ sunt hinc inde ad parietes dispositæ, quarum una historiam passionis Dominicæ in cruce, altera Salvatoris baptismum exprimit. Condecoratur adhæc templum duobus Epitaphiis, Alterum Nob. D:ni Chiliarchæ DIURCLOU & conjugis ELIS. MORGONSTIERRA; alterum Past. Folk. HESSELI: ne alias commorem ornatu inservituras. Cetera templi ornamenta, sedilia & podium (*Läcktare*) partim reparata, partim quoque 1762. renovata, & ipse Suggestus pluribus fenebris illustratus. In turri denique, quam ipse sustinet templi murus, 3. pendent campanæ, quarum maxima, curante meo parente Pastore Ecclesiæ, refusa suumque in locum evecta A:no 1763. continet $13\frac{1}{2}$ libr. Naut. Media 7. libr. Naut. cum 2. Pond. fusa 1742. Minima 4 libr. Naut. fusa 1677. Suppellex porro argentea, sacræ usibus destinata, $243\frac{7}{8}$ semuncias pondere æquat, & omnis dono data est. Reditus templi ordinarii sunt, quæ ex testa-

testamentis demortuorum, e locatione subselliorum, e in multis denique & collectis percipiuntur, pecuniae. Fru-
menti ad vinum parandum (*Winfäd*) 8. Tonnæ, ad Tem-
pli reparationem (*Byggningsfäd*) binæ ex donatione Re-
gia sunt constitutæ inde ab a. 1649. Sumtus ordinarii,
ad computum annorum 1752. & 1755. confirmatum, qui
impenduntur ad stipendia Oeconomis & Custodibus Tem-
pli numeranda, ad panes orbiculares parandos, vestes
lavandas, rationes conficiendas, summam efficiunt circiter
90. Thaleror. cupr.

§. VI.

Anno 1753. finium demensio & aquatio (*Refning ocb
Jämknings*), opera Inspectoris D. GUST. PAQUALIN
suscepta, Fahlunæ eodem anno d. 27 Nov. auctoritate
Gubernatoris Provinciæ est confirmata illisque, quorum
interesset, instar normæ in tributis colligendis obser-
vandæ commendata. Pendet Paroecia Folk. publico Car-
bonum vœttigalium (*Skattekobl*) 1517. crates $\frac{1}{2}$ corbes, i-
tem prædia officialibus concessa (*Krono Boställen*) 138. Cra-
tes $1\frac{1}{2}$ corb. Summa itaque 1655. Crat. $2\frac{1}{4}$ corb. consi-
cit. Fundorum summa detracta (*Reducerade Jordsum-
man*), si ab officialium Sedibus discesseris, secundum di-
mensionem exæquatam anni 1753. redit ad 2664. semijug-
era (*Spannland*), 5 *Snesland* & 7 *Bandland*, ut dicun-
tur d). De frumento ex decimis publicis (*Kronotionde*),
in illa, quam modo compellavimus, æquatione constitu-
to, dinumerantur pro quaque militum tribu 4. tonnæ
cum

---

d) Agri metiendi hæc est ratio: Semijugerum dicitur agri
Spatium, quod dimidiæ Tonnæ sementem capit. *Snes-land*, semi-
jugeri vigesimam continet partem, cuius iterum decima pars *Band-
land* adpellatur. Pertica, qua peragitur dimensio 2. orgyias seu 6. ul-
nas est, & illa decussatim projecta minimum determinat aream, seu 1
Bandland, 12. orgyias quadratas compleatentem.

cum 3. octonariis (*Fjårdingar*), & paulo plus, quæ summa per tribus militares 39. efficit 175. Tonn. & 5. octonarios. Operæ diurnæ Officialibus civilibus & miliaribus quotannis præstantur 935 $\frac{1}{2}$. idque vel labore vel pretio soluto, quale quovis anno in provincia publice stabilitur (*Markegångs taxan*). Carbonum crates, quos diximus, pretio 7. marcar. cupr. singulis statuto, reddunt Thal. 2897. & oras 6. cupr. Nummorum pro vectura (*Skjutsfårds pångar*), his Officialibus quotannis solvendorum, summa est 620. Thaleror. 26. or. cupr. Subsidia prædior. Regior. (*Kungsgårdshjelpen*), quæ prædio & ædificio Regio Fahlunensi conservando & ædificando quotannis sunt destinata, 181. Th. & 6. oris penduntur. *Prædio Næsgardeni* pariter pro 39. tribubus miliaribus 126. Thal. 24. or. nempe 3. Thal. & 8. or. per trib. singulas: & tandem nummi pro locationibus (*Städjepenningar*) a *Weddarsbo*, *Åfta* & *Torp*, quotannis solvuntur 51. Th. 12. or. cupr. Reditum dictorum summa summarum reddit ad 4636. Thal. 12. or.

§. VII.

De fodinis & venis metallicis in Paroecia obviis postulat ordo, ut etiam breviter agamus. Fodina cuprea *Besningensis* ab antiquissimis retro temporibus & incepta fuit & deserta. Denquo restaurabatur anno 1709. quando non ultra undecim orgyiarum habuit profunditatem. Quod magna mineræ pars Pyrite (*Kies*) esset mixta, & labores aqua ebulliente impedirentur, hic locus relicta & alii tentati, ut *Ivarorten*, *Skoorten*, *Norra Sankningen*, sed his ob impuram mineram omissis, labores alio loco *Damorten* ad annum 1718. bene procedentes continuabantur ad profunditatem 30. Orgyiarum, quo tempore, ob irruentes aquas & penuriam monetæ probæ ad conducendos equos necessariæ, fodina deserebatur.

tur. Varia postmodum sumta sunt tentamina, sed vario & irrito tandem cum Successu. Anno 1709. Posseſſores amplissima privilegia cum fodinis, tum uſtrinæ extruendæ obtinuerunt. Et instituta est anno ſequenti uſtrina dimidio milliario a fodina in Paroecia Mōklinta & pago *Märtensbo*, ubi olim uſtrinam cupri fuſſe, quæ ſuperſunt, arguunt rudera e).

Ex

e) Ex collectanis Prætoris metallici Ampt. D. SCHUILZE, benigne mecum' Max. Rev. D. Doct. UGLA communicatis, nec non Spec. Camer. GUST. BERGSTRÖM, indicem ſiftam, qui commononat quatenus fuerit ex officina Morsbyttenſi annuus redditus cupri rudi (*Råkoppa*) ab anno 1717. ad 1759.

	Rå kopp.	Skepp.	lisp.	mark.		Skepp.	lisp.	mark.
1711	-	-	109	- 18 - 15	38	-	51	- 1 - 7
12	-	-	102	- 9 - 12	39	-	43	- 15 - 14
13	-	-	108	- 11 - 7	40	-	30	- 11 - 17
14	-	-	99	- 12 - 13	41	-	41	- 10 - 4
15	-	-	122	- 13 - 16	42	-	57	- 14 - 8
16	-	-	70	- 13 - 10	43	-	49	- 8 - 14
17	-	-	100	- 3 -	44	-	33	- 1 - 2
18	-	-	26	- 6 - 7	45	-	26	- 7 - 7
19	-	-	37	- 10 - 15	46	-	37	- 12 - 12
20	-	-	46	- 17 - 10	47	-	23	- 13 - 2
21	-	-	24	- 4 - 2	48	-	28	- 5 - 9
22	-	-	31	- 8 - 15	49	-	20	- 6 - 16
23	-	-	23	- 15 - 14	50	-	27	- 1 - 5
24	-	-	55	-	51	-	8	- 11 - 10
25	-	-	18	- 12 -	52	-	26	- 9 - 12
26	-	-	21	- 17 - 12	53	-	3	- 18 -
27	-	-	12	- 3 - 18	54	-	8	- 12 - 10
28	-	-	28	- 18 - 11	55	-	12	- 11 - 13
29	-	-	49	- 9 - 8	56	-	10	- 7 - 2
30	-	-	34	- 19 - 14	57	-	2	- 6 - 8
31	-	-	83	- 5 - 18	58	-	3	- 2 - 10
32	-	-	21	- 17 - 13	59	-	3	- 9 - 5
33	-	-	52	- 1 - 3				
34	-	-	29	- 16 - 3				
35	-	-	51	- 10 - 13				
36	-	-	54	- 2 - 7				
37	-	-	60	- 7 - 10				

Ex fodinis *Besningensibus* ferrariis primo nominanda *Nygrufvan*, quæ ante hos centum retro annos, & quod excurrit, erui coepit est. Postmodum aliquo tempore desertam, restaurarunt Chiliarchæ Legatus HÅRLEMAN & Patroni Offic. Ferr. PETR. HAGBERG, ANDR. UHR &c. inita hac de re societate. Quia vero ob aquæ adfluxum visa est sumtuosior, plures illam socii deseruerunt, interea tamen labor, magnis licet impensis, ad annum 1766. continuabatur. Profunditas 50. ulnas aliquantulum superat.

Fodinæ lapidis calcarii (*Blandstensgrufvor*) tres sunt in vicinia, ab accolis *Besningens.* & *Ångermanboënsibus* erutæ, qui earum unam tempore hiemali fodiant, reliquis relicti. Fodina *Sjöbensis* (*Sjögrufvan*) antiquitus incepit & relicta, a *Besningens.* & *Ångerman.* restaurata, brumali tempore laborem bona compensant minera. Fodina *Badstugu* etiam prisco tempore coepit atque deserta. *Svartgrufvan*, quæ & *Njurnbergs grufvan* dicitur, a Viris supra memoratis A:no 1730. incepit & post laborem quindecim fere annorum deserta, copiam tamen adhuc minerae continere dicitur. *Bergsjögrufvan* A:no 1761. effodi coepit & per hiemem laboratur. Minera initio erat impura, sed melior evadit, quo profundius eruitur. *Bogrufvan*, ad pagum *Utsund* bonæ notæ præbuit mineram, sed non nisi tribus annis culta fuit; Anno 1774. vena ferrea ad *Carlbo* est inventa, quæ bonam promittit mineram & copiosam. Plura etiam fodinarum facta sunt tentamenta, ut ad *Löfved*, *Guckuberg*, *Carlboms Sankning* & alibi, quæ sufficientem pleraque mineræ pollicentur copiam. Et illis quidem aliquando non deerunt cultores, ubi ceteræ fodinæ desierint. In omnibus his fodinis, equorum ope minera & aqua per Machinas (*Winder*) extrahitur. Ad fodinam cupream Machina quidem venti ope movetur, sed quæ jam vix ullum præstat usum.

Paucis porro attingam ustrinas intra Paroeciam si-

tas, quæ numero 3. sunt: *Åsekarsbyttan*, a Templo unum distans milliarum, optima earum est & quoque maxima; annis 1774. & 1775. restaurata. Ibi continuato labore metallum quotannis præparatur. Ad *Fors* & *Pel-lebo* duæ etiam extructæ ustrinæ ferrariæ, quæ ramen non nisi altero quovis anno in usu sunt. Ustrina *Forsensis* diu in verno magna ex parte innundatur, & hinc opus æstivo maxime tempore peragendum. Mineram (*Mai-men*) e *Norebergensi* tractu, lapidem calcareum e fodinis *Besningensium* advehunt possessores. Ustrinæ desolatae (*Ödelagde*) plures sunt, ut *Bergsbyttan*, *Kullbyttan*, *Bondarßvet*, *Utsfund* & *Hyttbäcken*. Officinæ montanorum (*Bergsmanshamrar*) quatuor reperiuntur, singulæ unum habentes focum (*Hård*). Ad *Åsekaken* ferrum cuditur ab incolis pagorum *Nickarriet*, *Krometsbo*, *Mörtarbo* & *Westan-fjö* ad 150. pond. Naut. Ab *Westanbergens*. fabricantur 75. pond. Naut. Ab *Östan-* & *Westanfors* 140. Pond. Naut. a *Pellebo* & *Råfsho* 25. pond. naut. per annos singulos, quæ junctim faciunt 390. pond. Nautic. Officinæ destructæ (*Ödeligda hamrar*) sunt ad *Bergsbyttan*, *Westanberg* & *Pellebo*. Per rescriptum Regium d. 19 Dec. 1689. jubentur Pastores cum Præfectis metallicis (*Bergsfogdarne*) diem notare, quo ustrinæ cujusque labores incipiunt atque desinunt, quæ annotationes in judiciis metallicis conferri debent, siquidem pro singulis nycthemeris, quibus ferret opus ustrinæ, certum quidplam veetigal fisco est tribuendum. Anno 1670. d. 12. Dec. rerum metallicarum culchoribus in Præfectura *Nåsgardensi* concessum est: 1:o ut propria silva & carbonibus metallum crudum a se præparatum excuderent, non vero ab aliis eintum; 2:do ut ustrinas suas retinerent, quoad ex metallo crudo decimas persolverent.

§. VIII.

Paroeciæ montes sunt *Helgeberget* prope *Westanberg*, cuius tanta est excelsitas, ut ab illius apice prospectus in aliquot milliariorum longitudinem pateat, & in quo erecta olim belli tempore pyra (*Wårdkase*) adhuc dum superest. Ad radicem montis spelunca est profunda, quæ montem subit. *Ångermanobo klinten*, ubi etiam ejusmodi pyra congesta fuit, quæ vero anno 1719. cum adventare Russos falso indicasset, exurebatur. Ceterum in ipso monte antrum occurrit, cuius parietes plani sunt & perpendicularares. *Grycksberget* ad *Brunnbäck*, *Råberget*, ubi termini Paroeciarum *Folkärna*, *Grytenås* & *Hedemora* concurrunt, *Högåsen*, *Fageråsen* ad pagum *Nickarvet* &c.

Neque silentio prætervehendum, patuisse quondam latius multo, quam hodie patent, nostræ Paroeciæ fines; uno alterove districtu semel iterumque inde subtracto. Rex gl. m. CAROL. IX. sex *Folkärnenses* antea pagos Paroeciae *Garpenberg* adjunxit: *Färjsö*, *Ytterbåning*, *Persbo*, *Pålsbennin*, *Realsbo* & *Årängen*. vid. *Litteras Regias*: in Cont. 1. *Dissertat. de Præfect. Nåsgardens.* pag. 157.

Grytenåensis. Ecclesia cum *Folkärnen* ab antiquo conjuncta, annexam dicunt, opera OLAVI STEPH. BELLINI Episcopi Aros. ab hac anno 16 - - sejuncta fuit, JONAM OLAVI ORRE, qui *Folkärn.* & *Grytenås.* tum erat Sacellus, proprium sibi naëta Pastorem. Prædia *Isaksbo* & *Mästerbo* intra terminos nostræ Paroeciæ sita, ex sententia Regiæ cujusdam Commissionis, ut appellant, quam tamen in medium proferre a Judicio-territoriali & Legum-virali, cuius supra meminimus, *Grytenåsibus* est injunctum, haud ita pridem ab illa fuerunt separata. Peninsula ad trajectum *Utsundense* in flumine Daliko nomine *Herrholmen* olim, ut creditur, prædio *Kungsgården*, quam sedem Legati Chiliarchæ diximus, subjecta, ex

donatione Reg. CAROL. IX:ni prædio *Garpenbergen*-
ſ Regio perhibetur adsignata. Ferunt autem Illustrem
familiam Funkianam hujus sibi Peninsulæ possessionem
comparasse, soluta aliquando mulcta (*Mans-bot*) pro ho-
mīne mortuo, ad hoc littus adpulso, quam leges impe-
rant, quamque pendere recusaverant proximi in pagis
Utsund & *Sonnebo* accolæ. Ceterum 50. ad 60. vehes foe-
ni hiemales ex hac peninsula Prædio *Garpenbergensi*
vēdeunt.

§ IX.

Manum antequam de tabula detrahamus, uno tantum
verbo de incolis Paroeciæ nobis est dicendum f).
Justus illis, quamvis hūd desit animi vigor corporis-
que robur, heic ut alibi varians, raro tamen annos 70.
rarissime 80. vivendo superant. Domicilia pura illis sunt
& commoda; simplex quidem, sed comitus vestitus. Ve-
stes plerumque ipsi conficiunt, & frumenta, textorum
permutatione, sibi comparant. Nonnulli ferramen-
ta vendendo victum parant. Ager non omnibus suffi-
cit: sunt tamen, qui paululum frumenti vendere pos-
sunt. Pecunias, ad tributa solvenda necessarias, vectu-
ris *Stockholmiam*, *Gevaliam*, *Arosiam*, *Fablunam* &c. ver-
sus

f) Numerum Paroecorum Folk. sequens sistit tabella

ab a. 1750 ad a. 1755	nati	Mortui	I. sn.	Poster. an.	Matrim.
1755	1760	317	283	2063.	2229
1760	1755	331	263	2126.	71
1765	1772	447	389	2168	109
	1773	34	248	2220	133
	1774	81	45		25
	1775	73	29		26
					29

sus institutis, colligunt. Agros tamen, qui argillacei aut arenarii ut plurimum sunt fundi, bene colunt. Equis cuncta vehunt; ut boves in vectura jungant, rei licet utilitate ob oculos posita, haec tenus non potuerunt adduci. Novalia tantum abest ut negligant, ut potius prata muscosa exarando, tum hordeo aut avena conserendo & denique stercorando studiose emendent, quæ dein optimam indolem recipiunt. Satio arborum non admodum hic frequentatur, & raræ quæ sunt arbores fructiferæ, deficiente cura, minus valent. Linii contra & cannabis cultura viget. Sepimenta ex lapide erecta rariova, nec nisi uno in loco obvia. Silvæ carbonibus conficiendis consumuntur, qui *Avestadi nſibus* maximam partem venduntur. Res pecuaria exigua; & pecora statuta plerumque sunt breviori. Oves tantum non ubique Sveticæ; capræ rariores; sues non multas plerique alunt. Piscatus magno incolis usu est, qui sagena, retibus aliisque instrumentis, peragitur. Granarium Parœciae anno 1758. extructum, cui innitio 40. tonnæ filiginis & 26. hordei suppeterabant, hodie ita accrevit, ut 125. tonnas filiginis & 69. hordei contineat. Nec feræ desunt, damna incolis saepius adferentes: Ursi quidem rariores, de luporum autem rapinis maxime conqueruntur incolæ. Viperæ, serpentes, aut alia venenosa animalia raro comparent. Leporum & Melium major copia. Ictes etiam & Sciuri, sed rarius, capiuntur. Lynxes, Lutræ & Martes saepè adsunt. Castores in amne Daliko commorari, arbores morsu laesæ ostendunt: Alces nonnunquam Parœciam transeunt. Olorum, ineunte vere, adest multitudo, qui vero capi raro possunt. In lacubus sub autumnum plura anatum natunt millia. Galli sylvestres majores (*Tjådrar*) & minores (*Orrar, Hjerpars*) obvii quidem, sed pauciores. Ardeæ per æstatem heic commorantur.

Sæpius nostram Paroeciam acerbiores concusserunt casus. Ita annos 1316. 1318. 1350. 1623. 1709 &c. fluidæ contagia pestis funestarunt. Annis 1527. 1528. & 1691. (quo quidem pauperioribus non exigua farinæ portio ex Regia liberalitate porrigebatur), pari cum universis fere regni civibus fato, fame conficiebantur nostri Paroeci. Turris Templi anno 1704. fulmine tacta penitus deflagravit, & anno 1685. Templum ipsum eodem casu gravit læsum, non tamen igne deletum. Incendia denique sæpius integros hinc inde pagos, cum omnibus possessorum bonis, absumsere. Calamitates has, quas sigillatim referre longa foret mora, aver-
tat Benignissimum
Numen.

REBONIUS RIBAGOT
Sexto anno
in monasterio Vallombrosano
M. J. M. V. A.

monasterio R.

1600